

ספר ובמותם לא נפרדו

בירורי סוגיות בענייני מתים בחלכה והנהגה
מבוסס על דברי חז"ל
ורבותינו הראשונים וגדולי האחרונים

אשר חנן ה' אותי
יעקב עקיבא בלאאמו"ר הרב נחמן מאיר הלוי זצ"ל סופר

אדר תשפ"ג לפ"ק
באלטימאר

**כל הזכויות שמורות
תשפ"ג - 2023**

**הכתובת לכל עניני הספר:
403 Yeshiva Lane, 3a
Baltimore, MD 21208
Phone: 410.753.7106
Email: info@avodaslevi.org**

ניתן להשיג את הספר:

**בארץ ישראל
ירושלים**

02-581-3708

בית שמש

02-992-2407

**הפצה בארצות הברית
Z. BERMAN BOOKS
718.871.5316**

**יו"ל ע"י
מכון 'עבודת לוי'**

**עיצוב ועימוד
artgibi@gmail.com**

מוקדש לזכר נשמת

אאמו"ר הר"ר נחמן מאיר
ב"ר דוד הלוי סופר זצ"ל

איש תם עניו וישר
ידא שמים אהוב ונערץ
הקדיש כל ימיו לדעת חכמה ומוסר
נסע למרחקים להנחיל דעת מורשה
תורת חיים היתה בפיהו
ישב והגה בה בשקידה

שמח בעבודת בוראו כמוצא שלל רב
שפך לבו לפני קונו כעבדא קמי מודא
בטח ברבוננו בכל עת במנוחה ושלווה
קיבל יסורים בדום ואהבה

צנוע בהליכותיו ונעים בדרכיו
נהג בהכנעה ובהערבה עם מכיריו
כיבד ואהב כל אחד מישראל ודאג לצרכיו

חינך וקירב זרעו איש כדרכו
זכה ששם שמים התאהב על ידו

נפטר לעולמו ביום שב"ק כ"ג אדר שני תשפ"ב

ת.נ.צ.ב.ה.

לזכרון עולם בהיכל ה' מוזכרת נצח למשפחת סופר – וגשל

לזכר נשמת זקננו
הרב דוד ב"ד שמאי יואל הלוי סופר זצ"ל
נלב"ע כ"ח תמוז תשס"ה
ואשתו מרת צפורה בת ד' שלמה (וולקר) סופר ע"ה
נלב"ע כ"ז טבת תשפ"א

ולזכר נשמת הודיהם
הרב שמאי יואל ב"ד מאיר הלוי סופר זצ"ל
יארצייט ל' שבט
ואשתו מרת רבקה בת ד' נחמן (סליטרניק) סופר ע"ה
יארצייט כ"ט סיון

ד' שלמה ב"ד אברהם אבא וולקר (וולקאוויץ) ז"ל
יארצייט י"ח כסלו
ואשתו מרת צירל בת ד' ישעי' אליעזר וולקר ע"ה
יארצייט כ"ה אב

הרב מאיר ב"ד מרדכי יהודה הלוי סופר זצ"ל
נלב"ע ב' אדר תשי"ג
ואשתו דבורה צירל בת ד' שמואל מרדכי סופר ע"ה
נלב"ע ב' אדר א' תרפ"ט

ד' נחמן זאב ב"ד ישראל צבי סליטרניק זצ"ל
נלב"ע כ"ז תשרי תש"ג
ואשתו מרת פריידא בת ד' דוד (לנדא) סליטרניק ע"ה
נכדת הגה"צ הבעל שם טוב זי"ע
נלב"ע י"א תשרי תש"ג

ת.ג.צ.ב.ה.

לזכרון עולם בהיכל ה'
מוזכרת נצח למשפחת סופר – וגשל

לזכר נשמות ש"ב
הילדה היקרה דחל"ע"ה
בת יבלחט"א הר"ד בנימין יוסף הלוי סופר
נלב"ע א' מנחם אב תשס"ט
בירושלים עיה"ק ת"ז

לזכר נשמות בן דודי
הבח"ח ר' אהרן ז"ל
בן יבלחט"א הר"ה ג' ד' משה צבי הלוי סופר
ביום כ"ז לחודש מנ"א בצאתו בדרך קדחו אסון
ולא נודע עת יציאת נשמתו

לזכר נשמות זקנתי
מדת דות
בת אברהם (זואלף) וגשל"ע"ה
נלב"ע ח"י טבת תשכ"ה

לזכר נשמות זקננו
הרב יהושע אהרן
בן הגה"צ הר"ד שאול וגשל זצ"ל
נלב"ע י"ג כסלו תשכ"ז

ואשתו מדת הינדל לאה
בת ד' אברהם (פלזנברג) וגשל"ע"ה
נכדת הגאון בעל החתם סופר זי"ע
נלב"ע ט' אלול תשמ"ג

ת.ג.צ.ב.ה.

לזכרון עולם בהיכל ה' מזכרת נצח למשפחת ויסבורד – זינברג

ולזכר נשמת חמותי

הרבנית מרת אביבה בת מורנו ורבנו הרה"ג ר' שמואל יעקב (זינברג) ויסבורד ז"ל
נלב"ע י"א טבת תשפ"א

ולזכר נשמת הוריה

מורנו ורבנו הרה"ג ר' שמואל יעקב בן הרב יצחק מרתיהו וינברג זצוקלה"ה
ראש ישיבת נר ישראל
נלב"ע י"ז תמוז תשנ"ט
ואשתו הרבנית מרת שינא חנה בת אדמו"ר הרה"ג ר' יעקב יצחק (דודמון) וינברג ז"ל
נלב"ע כ"ח טבת תשע"ב

ולזכר נשמת

מוהר"ר יצחק מרתיהו בהרה"ה ר' נח וינברג זצ"ל
נכד האדמו"ר בעל יסוד העבודה זצ"ל מסלאנים
נלב"ע י"ג תמוז תש"ה
ואשתו מרת הינדא בת הרה"צ המקובל ר' אבנר (לורבוויס) וינברג ז"ל
נכדת הגאון בעל הנתיבות המשפט
נלב"ע ט' שבט תשל"א

ולזכר נשמת

אדמו"ר הרה"ג ר' יעקב יצחק בן הרב יהודה ליב הלוי דודמון זצוקלה"ה
ראש ומיסד "ישיבת נר ישראל" באלטימאר
נלב"ע י"ד תמוז תשמ"ז
ואשתו הרבנית מרת גאלדא פיגא בת הרה"ג הרב שעפטל (קרמר) דודמון ז"ל
נלב"ע י' תמוז תשמ"א

ולזכר נשמת חמי זקני

הרה"ג ר' ראובן יונה ב"ר אברהם דוב ויסבורד זצ"ל
נלב"ע ט"ז סיון תשנ"ח
ואשתו מרת טויבא רחל בת ר' מרדכי הכהן (בין) ויסבורד ע"ה
נלב"ע כ"ה אייר תשמ"ז
ת.ג.צ.ב.ה.

RABBI AHARON FELDMAN
421 YESHIVA LANE, APT 3A, BALTIMORE, MD 21208
TEL.: 410-6539433 FAX: 410-6534694
STUDY: 410-4847200 EXT. 6050
E-MAIL: RAF@NIRC.EDU

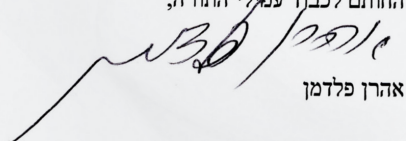
ROSH HAYESHIVA
NER ISRAEL RABBINICAL COLLEGE

ראש הישיבה
ישיבת נר ישראל

הסכמה

הן הראנו מחשובי חברי הכולל שלנו האברך כמדרישו הר"ר יעקב עקיבא סופר נר"ו את כבוד עשרו בתורה בספר שהולך ומוציא לאור על הלכות קבורת מתים והמסתעף מהן וליקט בצורה מושלמת ומעניינת את כל השיטות בענינים שבהם דן, ונושא ונותן בדבריהם ע"פ סברות ישרות ומאליפות, וכל הלומד בחיבור הזה יערב לחיכו דברי תורתו, וראוי להעלותו על שולחן מלכים מאן מלכי רבנן, והנני מברך את הרב המחבר נר"ו שיזכה לשבת בשבת תכחמוני שנים רבות ולהאיר פני תבל בתורתו.

החותם לכבוד עמלי התורה,

אהרן פלדמן

הרב בעריל ויסבורד
מנהל רוחני

כ"ד שבט תשפ"ג

מכתב ברכה

חתני כבני המופלג בתורה וירא"ש, משנתו קב ונקי, הרה"ג ר' יעקב עקיבא הלוי סופר שליט"א הביא לפני עלים לתרופה מכתביו, את פרי ביכוריו ספרו "ובמותם לא נפרדר" בירורי סוגיות בענייני מתיים בהלכה והנהגה, הערוכים בטוב טעם ודעת בסברא ישרה וצלולה, שכתב לע"נ אביו, מחותני יד"נ הרה"ג ר' נחמן מאיר בן הרב דוד הלוי זצ"ל שהיה דמות מופת של עבד ה' באהבה ויראה בענווה ושפלות רוח, שכל השתקקותו היתה למלאת רצון אביו שבשמים, בלימוד התורה"ק ובקיום מצוותיה.

ברכתי, שיתן ה' ויתקבל ספרו בעולם התורה וימצא חן בעיני חכמיה ולומדיה, וימשיך להגדיל תורה ולהאדירה, ויפוצו מעיינותיו חוצה בכל חלקי התורה הקדושה.

הכ"ח באהבה וביראה,

למען כבוד התורה ולומדיה,

א"י י"ז אדר א' 5783

בע"ה

RABBI DOVID SCHUSTAL
BETH MEDRASH GOVOHA
LAKEWOOD, N.J. 08701

דוד צבי שוסטאל
בית מדרש גבוה
לייקוואוד, נ. דו.

הן בא לפני ידידי יקירי ה"ה הרה"ג ר' יעקב עקיבא סופר שליט"א, והגיש לפני ספרו החשוב והיקר אשר בשם "ובמותם לא נפרדו" יקבנו, על עניני קבורה וקברים וירושה ועילוי נשמה ועוד, ובתוכו רצוף סימנים נרחבים אשר בירר כל נידון ברוחב ובעומק, החל מסוגיית הגמרא, ובבירור וסידור שיטות רבותינו הראשונים והאחרונים וגדולי הפוסקים, ונושא ונותן בדבריהם בטוב טעם ודעת, ובדרכי הבנה הישרה והבהירה, עד לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא.

והנה הרב ר' יעקב עקיבא שליט"א מו"ל ספרו היקר לעילוי נשמת אביו המנוח ידידי ורב חביבי הרב הגאון רבי נחמן זצ"ל, אשר אעלה בגעגועים עת אשר ישבנו בצוותא חדא בבית מדרשינו בית מדרש גבוה, וזכינו להסתופף ולהתחמם בצילם ואורם של רבותינו הגדולים ה"ה מרן ראש הישיבה מו"ח הגרי"ח זצ"ל ומרן המשגיח הגה"צ רבי נתן מאיר וואקספויגל זצ"ל, ונתקשרנו בעבותות ידידות ואהבה בלומדינו בחברותא, עד שקיים בהדרכת רבותינו הגדולים את הפסוק "לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה", כשהלך למקום רחוק ביסוד הכולל בעיירת מלבורן במדינת אסטרליא, אשר ישב שם על התורה ועל העבודה שנים הרבה בהתמדה גדולה ובשקידה ויגיעה רבה ובקבלת עול תורה מתוך הדחק, עד שבסוף ימיו עלה לארה"ק, וכל שנותיו היו שוין לטובה אשר היה מבני עלייה המועטים אשר קיים בנפשו ארח חיים למעלה למשכיל עד יום פטירתו.

ואזכיר בזה ברגשי הוקרה רבה גודל זכות הרבנית החשובה נו"ב שתחי' בת ה"ר נפתלי וואגשאהל שליט"א מצאצאי קודש זקנינו החתם סופר והכתב סופר זצוק"ל, שעמדה לימינו כל הימים ונדבה לבה להתגורר אתו למרחקים, וזכו ביחד להקים בית גדול וקדוש בנין וחתנין רבנן וצאצאים רבים שיחיו, הקב"ה יאריך ימיה ושנותיה בנעימים מתוך ברי"ג ונהורא מעליא.

ומה רב זכותו למעלה כשבניו יוצאי חלציו הולכים בדרכיו, וכאשר אנו רואים בחזיון כי בנו היקר הרב ר' יעקב עקיבא שליט"א אשר הינו יושב בשבת תחכמוני בעיר באלטימאר על התורה ועל העבודה בהתמדה גדולה, וברכישת האוצר של יראת ה' טהורה וקישוט המדות, וניכר עמלו ויגיעו מבין בתרי עמודי ספרו אשר חיבר, והוא הקשר האמיתי בין האב לבנו וכמ"ש הבעה"ט עה"פ (בראשית מ"ד, ל') "ונפשו קשורה בנפשו" המדובר בקשר בין בנימין ליעקב אביו וז"ל, קשורה בגימטריא תורה שלמד מפיו תורה, עכ"ל, אשר ע"כ בודאי גם במותם לא נפרדו, ובפרט כי ספרו עוסק בעניני קבורה ועילוי נשמה, אשר המה היסודות לאמונה בהשגת הנפש. ובזה מקיים "מכבדו במותו" בהידור רב וכמ"ש בספר יוסף אומץ (דיני שלשים אות ג') וז"ל, ואם הבן מחדש חידושי תורה אין ערך להכבוד שזוכה אביו על ידי כן בישיבה של מעלה, עכ"ל.

והנני בזה לברכו מקרב לב שאכן יזכהו השי"ת לברך על המוגמר ולהוציא לאור עולם פרי עמלו ויגיעו, ולהמשיך דרכו ועלייתו בקודש ללמוד וללמד, וללכת מחיל אל חיל מתוך בריות גופא ונהורא מעליא מתוך מנוחת הנפש והרחבת הדעת עד כי יבוא שילה בב"א

הכו"ח ברגשי הוקרה והערצה רבה

רע"ב י"ג
ב"ב
ב"ב

הרב מרדכי גולדשטיין

רב שכונת "משכנות יעקב"

נחל שורק 23

בית שמש

בס"ד

ר"ח אדר תשפ"ג

ראיתי גליונות של הספר היקר "ובמותם לא נפרדו" מת"ח חשוב הרה"ג ר' יעקב עקיבא, בן יד"נ הרב הגאון ר' נחמן מאיר סופר זצ"ל, שמתכוין להוציאו לאור עולם. המחבר שליט"א מבאר בתוך הספר הרבה ענינים בהלכות קבורה, ומהמעט שראיתי, רואים שירד לעומק הסוגיות בענינים אלו בדרך ישרה, והינו הוא זיכוי לרבים לאלו שרוצים להכנס בעומק וברוחב בהלכות קבורה.

יה"ר שהמחבר שליט"א ימשיך בעבודתו בקודש בס"ד מרובה ויזכה לעוד ספרים כהנה, ונזכה לביאת הגואל בב"א.

הכו"ח לכבוד התורה ולומדיה ומלמדיה,

מנחם זאב

בית המדרש ד'וועסט גייט
Bais Hamedrash of West Gate

Mailing Address:
 109 Northcrest Place,
 Lakewood, NJ 08701

100 Ropshitz Ct. Lakewood, NJ 08701

הרב יוסף ציטבאל שליט"א
 מרא דאתרא

בס"ד א' שבט א' ד'תשס"ג

מכתב ביכור

כאשר קראתי את המכתב של יצחק נחמן הכהן בצעיר
 ב' נחמן מליובאוויטש ספר צדק שמועץ כל ימיו דבאמצעה בזה ואלו הן
 פסקי מלחמה מתיבסי, קהילה אמסטר. אשתה בא קול היד
 הכר יצחק עקיבא ספר אשכנזי אישכנזי ספר חסד דש"א אמתם לא נכונ
 אכבר נחמה אבן היצחק, אבן דא, הא דאלי גבול אנחמה ונחמה
 לאהין בן עזר. אבן אדוא צבא אמתה גבול אמתה בצדקה שמה
 קדוה יחיה לעולם קדוה אבא. אבן המזרח הכר יצחק עקיבא אשכנזי
 יצבה איש דאברהם אבן אברהם כל ימיו וזהו אמתה ממונה, האלה אמתה הכהן.
 יהוה נכון אמתה קדוה אמתה אמתה קדוה קדוה אמתה
 המלך אמתה אמתה ידה
 וס' ציטבאל

٤٧٦٨

מחבר ברנר

[illegible]

הכוח / חומר

י' הולד אהרן בל/אמורד הרב עמין מאור הלוי צצוקל דק

תוכן הענינים

פתיחה.....ז

מיתה הוא תהליך של תיקון כדי שיחזור ויחיה בעוה"ז באופן הראוי - ח / רוחו ונפשו של המת נמצאים בעולם הזה - ט / אין פירוד בין החיים והמתים - י / מה זרעו בחיים אף הוא בחיים - יא / זרעו ממשיכים כחו - יב / אבא מרי זצ"ל - יג

סימן א ענין נשיקה והתחברות למת.....זי

מחלוקת אם מותר לנשק את המת - זי / נשיקת אברהם לשרה כשמתה - זי / ענין הנשיקה שאינה של תפלות - יח / התחברות הבנים לאביהם בשורש נשמתם, וביאור ענין נשיקת יעקב ליצחק אביו כשברך אותו, וענין נשיקת יעקב לבני יוסף כשברך אותם - יח / ביאור נשיקת אהרן למשה כשנפגשו - כ / ביאור נשיקת משה לאהרן אחר מותו - כ / ביאור נשיקת ערפה לנעמי בשעה שנפרדו זה מזה - כא / ביאור ענין נשיקה במתו - כא / מקומות אחרים בתורה שמצינו ענין נשיקה - כב

סימן ב בענין קבורה בקרקע ובארון

ענף א. מצות קבורה וגדרה.....כד

קושית הכלי חמדה על הרמב"ן שאברהם היה ניחא ליה לקבור את שרה בארון - כד / חידושו של הכל"ח דצדיקים גמורים לא בעי קבורת קרקע - כד / דברי הרמב"ן תלויים בב' לשונות בגמרא סנהדרין - כה / דיונים בגדר הילפותא ללישנא בתרא - כו / שיטת הרמב"ן בפירש הסוגיא - כו / שיטת הר"ן בפירש הסוגיא - כז / ענין קבורה בקרקע משום גניזה - כח / דברי הזהר בענין קבורת האדם - כח / ביאור אחר בענין קבורת האדם - כט / מקורות בחז"ל לקבור בארון - כט / מצוה בשתי קבורות, אחד בארון ואחד בנתינת ארון בארץ - כט

ענף ב. בענין אם חשיב קבורה בארון לחוד.....ל

מחלוקת בירושלמי אם ארון חשיב קבורה, ונ"מ לענין ליקוטי עצמות בארון אם צריך לנהוג אבילות, וגם אם כהן מטמא לאביו בכה"ג - ל / דיון אם הבבלי חולק על הירושלמי בזה - ל / בהא דהותר לכהן ליטמאות לאביו גם אחרי שמונח בארון - לא / היכא דנאנס מלקברו בקרקע, האבלות מתחלת בסתימת הארון - לא / דברי השבות יעקב דגם בארון לחוד הו"ל ענין

קבורה - לב / דברי הב"ח דתליית אבילות בסתימת הארון הוא ע"פ שיטת רש"י בסתימת הגולל - לב / לדברי השבות יעקב אינו תלוי בשיטת רש"י בסתימת הגולל - לג / שיטת רש"י בסתימת הגולל תלוי במחלוקת רמב"ן ור"ן הנ"ל - לג / שיטת רש"י בפירש הלישנא בתרא - לד / דברי הרמב"ם דקבורת קרקע משום מנהגא - לד / שיטת רש"י בסתימת הגולל לשיטתו בסוגיא דסנהדרין דיוצאין מצות קבורה דאורייתא בארון - לה / טעם ההיתר לכהן ליטמאות לאביו אחר שכבר מונח בארון לשיטת רש"י - לה / שריפת מתים - לו

ענף ג. קבר בנין למעלה מן הקרקע.....לז

מחלוקת ראשונים בסוגיא אם בעינן בנין בתוך חפירה שבקרקע - לז / דברי הפוסקים דס"ל דאף פרש"י בקבר בנין חשיב קבורה בקרקע - לח / רש"י לשיטתו בפירוש הסוגיא סובר דקבר בנין למעלה מן הקרקע מותר לכתחלה - לח

ענף ד. קבורה בקרקע בלי ארון לשיטת הר"ח רש"י ורמב"ם.....לט

ענין קבורה בקרקע ממש בלי הפסק - לט / בדברי רש"י עה"ת - מ

ענף ה. הוספות ומראי מקומות.....מא

א. מעלת קבורה בארץ ישראל לענין כפרה - מא / ב. בטון (צעמענט) - אם חשיב קבורה בקרקע - מב / ג. קבורת קומות - מד / ד. קבורה זה על גב זה - מד

סימן ג בענין קבורת צדיק אצל רשע

ענף א. האיסור בקבורת צדיק אצל רשע.....מו

מקורות דאין קוברין רשע אצל צדיק - מו / דברי הפוסקים בזה - מז / בשי' הרמב"ם שהשמיט הלכה זו - מז / טעמים דאין קוברין רשע אצל צדיק - מח / השיעור שצריכין להרחיק ביניהם - מט

ענף ב. בענין הפסק מחיצה.....נ

נדון אם מחיצה מועלת להפסיק ביניהם - נ / שיטת הפוסקים דאין מחיצה מועלת אא"כ מפסיק גם בין הקברים שבתוך הקרקע - נ / סברות והוכחות שמחיצה על הקרקע מועיל - נא / דקדוקים בדברי הספר חסידים - נב

ענף ג. הפסקת רשות עד לתהום ע"י המחיצות.....נג

נדון אם רה"י יורד עד לתהום - נג / הוכחה מדין קרקע של אוהל - נד / מחיצות סביב הקבר - רשות אחרת עד לתהום - נה / התועלת בבנין אוהל על הקבר - נו

סימן ד בענין ידיעת המתים וענין לועג לרש.....נז

משמעות בסוגיא דלמסקנא לכו"ע המתים יודעים בקורות העוה"ז - נז / קושיא על הראשונים הסוברים דקיי"ל שאין המתים יודעים - נז / דברי המהרש"א בפירוש הסוגיא ויישוב דברי הראשונים - נח / קושיא על הראשונים שאין חוששין בציצית משום לועג לרש - נט / דברים אחרים דאיכא משום לועג לרש - נט / שתי דינים בדין לועג לרש - נט / יישוב דברי התוס' במסכת ע"ז לפי המתבאר - ס / דברי הזוהר בענין ידיעת המתים - סא

סימן ה בענין ביקור בקברים

ענף א. השראת הנפש במקום הקבר.....סד

הקשר בין הנשמה והגוף כל י"ב חודש - סד / הנפש נשארת עם הגוף גם לאחר י"ב חודש - סד / דברי הזוהר בחלקי הנשמה ואופן התקשרותם לגוף בקבר - סה / עוד בענין התקשרות הנפש במקום הקבר - סז / הנאה למתים כשמבקרים קבריהם ומתפללים עליהם וגם הם מתפללים עלינו - סז

ענף ב. עלייה לקבר בזמנים מסויימים.....ע

עלייה לקבר ביום ז' וביום ל' ולסוף י"ב חודש - ע / בדברי הרמב"ם שמשמע דאין לבקר הקבר אחר י"ב חודש - ע / ביום היארצייט - נשמת המת נמצאת במקום הקבר - עב / ביום היארצייט - להתפלל בעד המתים או לטובת החיים - עג

ענף ג. הנוהגים שאין הולכין על הקברות.....עד

דברי האריז"ל שימנע מלילך על הקברות מפני דיבוק החיצונים - עד / הנהגת הגר"א ומנהג ליטא - עה / מנהג העולם ודברי המנח"א בזה - עז

ענף ד. יארצייט והזכרת נשמה לאחר חמשים שנה.....עח

הנהגת היארצייט לאחר חמשים שנה - עח / הזכרת נשמות לאחר חמשים שנה - עט

סימן ו בענין תפילה אצל קברים

ענף א. האם מתפללים למת.....פב

מקורות בחז"ל דלפי פשוטו משמע שמבקשים מן המת שימליץ טוב בעדנו - פב / האוסרים להתפלל אל המתים משום דורש אל המתים - פד / האוסרים משום פנייה אל המתים - פד / שיטות הפוסקים דאין איסור בזה - פו / מחלוקת הראשונים בזה - פז / סיכום השיטות - פט / פסק הלכה - צ

ענף ב. בענין איסור דורש אל המתים.....צא

מחלוקת ראשונים בפירוש 'דורש אל המתים' - צא / שיטת הפוסקים דאין משום דורש אל המתים לדורש מאת הנפש והרוח - צא / דברי הזהר בענין זה - צב

סימן ז בענין צדיקים אינם מטמאים

ענף א. דברי רבותינו הראשונים והאחרונים ש"ל דצדיקים אינם

מטמאים.....צד

מקורות דצדיקים אינם מטמאים - צד / מחלוקת בעלי התוס' בזה - צו / שיטת הרמב"ן והרשב"א שחולקים על תוס' וס"ל דצדיקים אינם מטמאין - צז

ענף ב. סיבת טומאת מת והסבר במה שצדיקים אינם מטמאין...צז

א. סיבת טומאת המת מצד מלאך המות - צז / ב. טומאת מת באה מכוחות הטומאה שנדבקים בגוף אחרי הפרד מעליו נשמה הקדושה - ק / ג. טומאת המת - כי נשאר החומר הרע לבדו - קב / ד. הטומאה החמורה באה מצד העדר מעלתו שהיה לו מתחלה [ולא רק מצד עצם החומר, דמ"ש משאר בעלי חיים] - קב / ה. דברי הרדב"ז [כולהו איתנהו] - קד

ענף ג. הוכחות דגם צדיקים מטמאין.....קה

דברי הראשונים בהא 'דבטלה כהונה' באשכבתיה דרבי - קו

ענף ד. יישוב על ההוכחות שצדיקים אינם מטמאין.....קט

בקושיא מרבי ישמעאל כה"ג שנטל ראשו של רשב"ג - קט / דברי האבני נזר ביישוב הסתירה בדברי חז"ל - קי

ענף ה. יישוב על ההוכחות שצדיקים מטמאיןקיא

בקושיא מפסחים וסוכה מארוננו של יוסף - קיא / בקושיא מסנהדרין (ל"ט ע"א) דשאל מין איך נטמא הקב"ה למשה רבינו - קיא / בקושיא מנדה (דף ע') מטהרת המתים בשעת תחיית המתים - קיא / בקושיא מברכות (כ"ח ע"ב) שאמר ריב"ז פנו כלים מפני הטומאה - קיב / בקושיא ממה שציינו הקברים בב"ב ובב"מ - קיב / מהלך של הסבא קדישא ביישוב הסתירות בדברי חז"ל - קיג

ענף ו. הלכה למעשה.....קיד

סימן ח בענין ירושה בשררה ורבנות

ענף א. ירושה בכתר כהונה וכתר מלכות וכל שררה שבציבור.. קיז

ירושה בכהונה גדולה - קיז / ירושה במלכות - ובכל שררה - קיז / דברי הפוסקים הלכה למעשה - קיט

ענף ב. ירושה בכתר תורה.....קכ

השיטות שאין ירושה בכתר תורה - קכ / דברי החת"ס ובית יצחק
 דירושת שררה אינה כירושה דעלמא - קכב / תנאי בירושה שהיא מרוצה
 לקהל - קכב / לא יורשים כל היורשים יחד אלא הקודם בנחלה [כגון
 הגדול] - קכג / ביאור הגדר בירושת שררה - קכד / הוכחת הרשד"ם
 שאין ירושה בכתר תורה - קכד / הוכחה א' [של החת"ס] לחלק בין מילי
 דשררה למילי דקדושה - קכה / הוכחה ב' של החת"ס - קכו / הוכחה ג' של
 החת"ס - קכז / בביאור שיטת החת"ס - קכז / חזרתו של החת"ס - קכח / דברי
 האבני נזר - בזמן הזה - קכט / לפי השיטות דליכא ירושה ברבנות - האם
 מועיל מנהג - קכט

ענף ג. פרטי דינים ומראי מקומות בענין ירושת שררה.....קל

ירושה לבתו וחתנו - קל / אם יש בן אלא שאינו ראוי - קלב / אם עברו
 כמה דורות - האם חוזר וניעור זכות הירושה - קלב / אם שייך ירושת משרה
 מחיים - קלב / במקום שיש מחלוקת - קלב / השגת גבול ברבנות - קלב / האם
 יש זכות ירושה לאפוטרופוס של מוסד תורני - קלב

בענין ירושת בכור.....קלד

סימן ט

קושיא על חידוש קדושת בכורות במצרים הא מעולם היתה העבודה
 בבכורות - קלד / איך זכה יעקב בבכורה מפני שהוא ראשית אונו הא בכור
 לעבודה תלוי בפטר רחם - קלה / העברת זכותי בכורה של ראובן ליוסף יהודה
 ולוי - קלה / קושיא על חלוקת זכותי הבכורה ביניהם ואיך זכה יוסף בבכור
 לנחלה הא נחלה אינו תלוי בפטר רחם - קלז / חלוקת זכות הבכור לגדולה וזכות
 הבכור לנחלה - קלח / יסוד זכות הירושה בשררה ובקנין ממון - קלח / חילוק
 יסודית בין ירושת שררה לירושת נחלה - קלט / ביאור החילוק בין זכות
 בכור לגדולה וזכות בכור לנחלה לפי מה שנתבאר - קמא / גדר הנכבדות
 של הבכור בין האחים - קמא / חילוק בין בכור לנחלת אביו ובכור לנחלת
 הארץ - קמב / דין עבודה בבכורות קודם מכת בכורות - קמב

בענין נולד בן זכר.....קמד

סימן י

מדת הדין שורה על משפחת המת וכשנולד בן זכר נתרפאה כל
 המשפחה - קמד / כל נשמות המשפחה (הז' קרובים) מאוחדים
 בשרשם - קמד / ביאור ראשון - תוספת נפש אחד במשפחה מחזק
 ומשלים חסרונם - קמה / ביאור שני - שהבן הנולד הוא תמורתו של נפש
 המת - קמו / נדון אם נולד דור רביעי להנפטר - אם אמרינן דנתרפאה כל
 המשפחה - קמז / היכא שנולד לאחר י"ב חודש - קמח

סימן יא בענין הקדשת ספר תורה לעילוי נשמה.....קמט

דברי הפוסקים שעיקר עילוי הנשמה בהקדשת ס"ת הוא מצד זכותים העולים כשקורא בה - קמט / דברי המדרש שיש להקדיש ס"ת לבהכ"נ לעילוי נשמת מי שמת בלא בנים - קנ / יסוד מצות יבום - קנ / ענין מצות יבום - קנא / מקור הדברים בזוהר - קנג / הצדיק השלם אינו צריך ליבום - קנג / ענין מצות כתיבת ס"ת ע"פ סוד - קנד / ביאור דברי רז"ל שע"י מצות כתיבת ס"ת משיב הנפש למקומה - קנה / מצות כתיבת ס"ת סגולה להפקד בזש"ק - קנה / בענין המנהג שחשוכי בנים כותבים ס"ת - קנו / אפשר לקיים מצות כתיבת ס"ת בפסוק תורה צוה לנו - קנז

סימן יב הערות ומראי מקומות בענינים שונים

א. בענין אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת.....קנח

ב. בענין ההספד.....קנט
כבוד המת - קנט / בענין הספד יקרא דשכבי - קס / השבחים שכותבים על המצבה - קס

ג. קבר משפחה.....קסא
ענין קבר משפחה - קסא / קבר משפחה להיות קבור עם אשתו - קסב

ד. אבילות - ענין של כבוד המת ולא ענין של צער.....קסג

ה. אבילות שבעה.....קסה
מה"ת או מדרבנן - קסה / ענין אבילות שבעה - קסו

ו. בסוגיא דמת פטור מן המצות.....קסז
מחלוקת ראשונים אם בעינן קרא לפטור מתים מן המצוות - קסז / צדיקים שמתו - במצוות - קסט

ז. הדלקת נר נשמה.....קע
ענין נר נשמה - קע / הדלקת נר אצל הקבר - קע

ח. תחיית המתים.....קעא
תחיה לפי סדר האל"ף בי"ת - קעא / ביד קרוב שבא"י להחיות כל קרוביו שבחו"ל - קעא / שתי תחיית המתים - קעא / בקשת 'ותולחנו קוממיות לארצנו' - קעב

פתיחה

הנאִהִבִּים וְהַנְּעִימִים בְּחַיֵּיהֶם וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרְדּוּ

(הספרו של דוד המלך על שאול ויהונתן - ש"ב א, כג)

עודם בחיים היו נאהבים ונעימים לכל בני אדם, רצה לומר
מאוד היו מקובלים על הבריות, וחביבים בעיני כולם. ובמותם
לא נפרדו, אף אחר מותם לא נפרדו מן האהבה והנעימה, כי
עד עולם לא תשכח כי רבה היא וכו'.

(מצודת דוד שם)

אפתח בזה בכבוד אכסניא של תורה, זה כבר כמה שנים שזכיתי להגיד שיעורים בענינים
שונים לפני בעלי בתים תלמידי חכמים באירגון שיעורי תורה 'אגרא דפרקא', מיסודו של האי
גברא רבה רחים ומוקיר רבנן הנדיב המפורסם הרב עזרא קליין שליט"א, ובנשיאות הרה"ג
הר"ר אהרן כהן שליט"א רב ואב"ד דק"ק כנסת אביגדור, והרה"ג הר"ר נח אייזיק אהלבוים
שליט"א רב ואב"ד דק"ק נחלת יצחק. ואביע הכרת הטוב להמארגן בסניף באלטימאר אחי
היקר הר"ר אליהו חנניה שליט"א שעל ידו נזדמן לי לברר סוגיות בענינים שונים ולהשמיע
מקחי ברבים.

והנה בעת הזאת אשר אנו באים בקרוב לסיום השנה מיום המר והנמהר עת נצחו אראלים
את המצוקים ועלה בסערה השמימה אאמו"ר זצ"ל הכ"מ, אמרתי איזיל ואתקין מילתא לעילוי
נשמתו הגדולה, בן יכבד אב, ברא מזכה אבא, ולקטתי סוגיות בעניני מתים מתוך השיעורים
הללו, והוספתי קצת משיעורים שאמרתי במקומות אחרים, ועוד קצת הערות ומראי מקומות
בענינים אלו מתוך רשימותי. והשתדלתי להציע הענינים באופן ברור, ולכן חלקתי הסימנים
לכמה ענפים והוספתי בהם אותיות וכותרות, למען לא יקוץ הקורא באריכות הדברים. וברוך
רחמנא דסייען להגיש לפני ציבור לומדי התורה חיבור מקיף, בסוגיא הנשגבה הזו, ערוך מתוך

דברי חז"ל ורבותינו הראשונים וגדולי האחרונים.

והנה הסוגיות בענייני המתים קצת סתומות, ראשית כל, בדרך כלל אין אנו עוסקים כ"כ בסוגיות אלו, וזה מפאת שע"פ רוב - עניינים הללו אינם נוגעים הלכה למעשה, וגם הרבה מהעניינים לא נמצאים מפורש בש"ס וראשונים, ומקורם בדברי קבלה ובספרים הקדושים, ואין לנו עסק בנסתרות. ועוד יש בזה מבוכה אם למסקנת הסוגיא קיי"ל שהמתים יודעים מענייני עולם הזה אם לא, ובכמה ראשונים כתוב דקיי"ל שאין יודעים מענייני עוה"ז (ראה בסימן ד'), ומשמע דלאחר י"ב חודש המת מובדל לגמרי מזה העולם ואין למת שום קשר עם החיים. ובכלל אצל כמה כתות בכלל ישראל ובפרט בני ליטא שהולכים במסורת הגר"א ז"ל ותלמידיו, הרחיקו ההילוך לבית הקברות והתפלה על הקברות, מפני דיבוק טומאת החיצונים, ועוד חושדים אלו המתמידים ללכת על הקברות בחשש דורש אל המתים ח"ו (ראה סימן ה' ענף ג'), ובכך נתמעט היחס לנושא זה.

אמנם מתוך עיון ובירור הסוגיות נתברר עד כמה שהמתים לא נפרדו מן העולם הזה, ועד כמה עדיין מקושרים הם עם החיים בזה העולם.

מיתתה הוא תהליך של תיקון כדי שיחזור ויחיה בעוה"ז באופן הראוי

הנה האדם כשנולד נכנס בו נשמה, ועבודתו בזה העולם לתקן חלק החומרי שנברא מן האדמה ולזככה, והנה בעת שברא הקב"ה אדם הראשון היה מן הראוי שיחיה לעולם (שבת נ"ה ע"ב. ועי' ברמב"ן בראשית ב, יז. ובכד הקמח ערך אבל א'), אלא שעל ידי שאכל מן עץ הדעת טוב ורע נתערב בו הזוהמא של הרע, וא"א לו להזדכך ולהוציא ממנו כל הזוהמא הרעה, ורפואתו ע"י המיתה והכנסת הגוף תחת הארץ והעיכול בקבר, ואז נשאר הגוף שלם בלי תערובות דבר אחר. ושוב יחיה עוד בתחיית המתים בזה העולם (ראה סימן ב' אות ב' ואות ה' ובהערות שם). וכתב הרמב"ן (תורת האדם בהקדמה ד"ה והנני אומר) דגם אחרי שנקנסה מיתה על האדם לא נשתנה טבעו, אלא טבעו האמיתי הוא לחיות חיים נצחיים, ובשעה שנגזר על האדם שימות מתפרד ממנו החיות^א.

והנה לדעת כמה ראשונים לכו"ע יתחייב שוב במצוות לעתיד לבוא, ואף במיתתו לא יצא לגמרי מתורת חיוב מצוות אלא עדיין 'בר חיובא' הוא, רק שאינו נמצא במקום שהמצוות נוהגות ולכן אין בידו לקיים המצוות. ובזה פליגי אמוראי בגמרא דלחד מ"ד אסור לנו עדיין להעבירם במצוות כגון לקברו בכלאים, ולחד מ"ד אין מצוות נוהגות בהם כלל במצב שהם נמצאים עכשיו (ראה סי' י"ב אות ו').

הוא אומר 'ובמותם לא נפרדו'.

א. וע"ש שמבאר עפ"י החרדה והצער שאדם מרגיש כשמת לו מת, שלכאורה תמוה הוא הלא החיים יודעים שימותו, ואחרי היות האדם מעותר למות למה יבכו על חורבן אהליו. והתשובה בזה, שטבע האדם גם אחרי שנקנסה מיתה על אדם הראשון הוא לחיות לעולם, ונמצאת שהמיתה הוא נגד הטבע, וא"כ בודאי שייך שיחרדו ויבכו על חורבן זה.

רוחו ונפשו של המת נמצאים בעולם הזה

והנה המיתה הזאת עד שעת התחייה, אינו פירוד גמור מחלק הנפש שהיה בו בחיים, כדאיתא בזהר שאע"פ שחלק הנשמה עולה למקומה לאותו מקום שיצאה ממנו, והרוח נכנסת לגן 'שבארץ'², אבל חלק הנפש נמצאת בתוך הקבר עד שהגוף נרקב בעפר, ואח"כ היא הולכת ומשוטטת בעולם להמצא בתוך החיים ולדעת בצער שלהם. ועם כל זאת אע"פ שנמצאים הנפש רוח ונשמה בשלישה מקומות, כולם כלולים זה בזה. (ראה סי' ה' אות ג', וע"ע אות י'). ולעולם המצא עם העצמות שבקבר איזה חלק חיות של הנפש הנקרא בלשון המקובלים "הבלא דגרמי" (הבל העצמות) המקיים המתים לצורך התחייה. והיות ויש לגוף חיות מה בקבר על כן אמרו בברכות דקשה רימה למת כמחש בבשר החי, ורצונם בזה אל סוד החושים השוכנים בגוף, ומפני זה מועיל נמי לפי הנפטר על קברו כדאמרין ביומא (ראה סימן ה' אות ד').

וגם חלק הנפש המשוטטת בעולם להשתדל על צער של החיים, מקושר הוא במקום הקבר, ולכן מקרי המצבה "נפש" כדאיתא במשנה במסכת שקלים, על שם שהוא משכן הנפש ששורה עליו (ראה סי' ה' אות ב'). וכן נהגו לעשות כיפת בנין על הקבר ונר דלוק לשם, והיו קורין אותו בנין 'נפש' כדאיתא בגמרא בעירובין, ולכאורה היינו מטעם שהנשמה נהנית בהדלקת הנרות, מפני שהיא חתיכת אור חצובה באור השכל, וכדכתיב נר ה' נשמת אדם, ומן הטעם הזה נמשכת אחר האור שהוא מינה (ראה סי' י"ב אות ז'). ויש לציין עוד מש"כ הגר"א ז"ל שיש ד' חלקים במציאות האדם, הנשמה, והרוח, ונפש והגוף הוא אחד, והד' הוא הקנין וכו' (ראה סי' ה' אות ד', וסי' ט' אות ז'), ולפי"ז מובן שפיר מה שחלק הנפש נשאר מקושר במקום הקבר.

והנה איתא בטור ושו"ע דאין קוברין רשע אצל צדיק, וכן אין קוברין צדיק וכ"ש בינוני אצל חסיד מופלג, והטעם מפני שהנשמות חוזרות אצל העצמות ומדברים תמיד עם המתים, ואם נקבר אחר אצלם שאין שוה להם במעלתם, ימעטו העליונים מלהגיד ולגלות להם רזי עליונים ותחתונים אשר בהם יהנו כאלו אכלו כל טוב שבעולם, כדי שלא ישמע ג"כ הרשע בשעה שהרוח מודיע הרזי תורה לחלק הנפש שע"ג הקבר (ראה סי' ג' אות ז-ח, וע"ש אות יג). ואיתא ביבמות (צ"ו סע"ב) אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב (תהלים סא, ה) אגורה באהלך עולמים, וכי

ב. וראה עוד בעירובין (י"ט ע"א) גן עדן, אמר ריש לקיש אם בארץ ישראל הוא בית שאן פתחו, ואם בערביא בית גרם פתחו, ואם בין הנהרות הוא דומסקנין פתחו. ובכתובות (ע"ז ע"ב) כשהגיע זמנו של ר' יהושע בן לוי ליפטר, א"ל למלאך המות הולכיני לגן עדן והראני מקומי, וכי מטא להתם, קפץ כשהוא עדיין חי לגן עדן. וכן גהינם היא בארץ כדאיתא בעירובין (שם) שלשה פתחים יש לגיהנם, אחד במדבר ואחד בים ואחד בירושלים, במדבר דכתיב (במדבר טז, לג) וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה, בים דכתיב (יונה ב, ג) מבטן שאול שועתי שמעת קולי, בירושלים דכתיב (ישעיה לא, ט) נאם ה' אשר אור לו בציון ותנור לו בירושלים. ועוד איתא (שם) שתי תמרות יש בגי' בן הנום ועולה עשן מביניהן, וזו היא ששנינו ציני הר הברזל כשירות, וזו היא פתחה של גיהנם. ועי' בחסד לאברהם [אזולאי] (מעייין חמישי נהר ז) שכתב דגן עדן וגהינם שבארץ כולו רוחני ואינו נראה כלל לעין בשר. וע"ע ברמב"ן עה"ת (בראשית ג, כב), ובשער הגמול (סי' רמה).

אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים, אלא אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם יהי רצון שיאמרו דבר שמועה מפי בעוה"ז, דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובכות בקבר וכו' ע"ש (וכן הוא בבכורות ל"א ע"ב. וע"ע בסנהדרין צ' ע"ב וע"ש במרגליות הים שמציין לכמה מקומות בזהר הקדוש). וע"ש בתוס' שזהו אגורה באהליך עולמים, כשנשמתו בישיבה של מעלה, ושפתותיו נעות בקבר כאילו מדברות, נמצא שבשעה אחת דר בשני עולמים. וביאר בערוך לנר (שם) ע"פ המבואר בזהר פרשת ויחי שנפשו של אדם נשארת בקבר כדמות האדם בחייו, ונקשרת עם רוחו בגן עדן התחתון ועם נשמתו בגן עדן העליון, ולכן שפיר שייך שפתותיו דובכות אף שכבר נרקב הגוף.

ואלמלי ניתן רשות לעין לראות, היה רואה בלילי מוצ"ש ובלילי ר"ח ומועדים כדיוקנאות על הקברות בדיוקן שהיה בעוה"ז הגוף עם העצמות המודים ומשבחים להקב"ה (ראה סי' ה' אות ד'). ובזמנים מסויימים כגון בערב ר"ח [בעת המולד], ובט"ו [שאז הלבנה במילואה], וביום היארצייט, אז הנשמה תעוף יותר סמוך וסביב להקבר והעצמות ומפיץ אורה עד להבלא דגרמא שבקבר (ראה סי' ה' ט-י ובהערות שם). ומכל הנ"ל מבואר שהמתים לא נפרדו מן העולם הזה, שאפילו הרוח מקומו בגן עדן 'שבארץ', ואף הנפש 'שהוא אחד עם הגוף' לא נפרד לגמרי מגופם בקבר.¹

הוא אומר 'ובמותם לא נפרדו'.

אין פירוד בין החיים והמתים

ומפני שהנפש מצויה סביב לקבר, יש לנפש נחת רוח כשרואה קרובותיה שמבקרים אותה. ועוד הנאה יש למתים שהאזהבים הולכין על קבריהם ומבקשים לנשמתן טובה (ראה סי' ה' אות ה'). והנה ילפינן מקרא ד'כפר לעמך ישראל אשר פדית' שאף המתים צריכים כפרה. ומנהג ותיקין הוא שנהגו מפני זה ביוה"כ ובשאר רגלים להזכיר נשמות המתים, להתפלל עליהם ונודדין צדקה בעד נשמותיהן כדאיתא בשו"ע וברמ"א ע"פ מדרש תנחומא (ע"ש, וע"ע בהערות שם). וכן נוהגים לעמוד על קבר אבות ביום היא"צ ולהתפלל לטובת המתים (ע"ש אות יא).

ג. ע"ע מש"כ הג"ר ירוחם ליכוביץ זצ"ל בדעת חכמה ומוסר (ח"ג עמ' רכט) וז"ל, עיקר גדול בתוה"ק, לדעת להבין ולהשכיל ענין כל העולמות, וגם ענין עוה"ז ועוה"ב, ענין החיים וענין המתים, אחרי שמאמינים אנו בה' אחד ושמו אחד, שזהו כל יסוד תורתנו ואמונתנו הקדושה, א"כ אין פירודים בין העולמות כולם, ואין פירודים באמת בין עוה"ז ועוה"ב, ואין פירודים בין חיים ובין מתים. בפרשיות הראשונות שבבראשית שמוכא אופני הבריאה, מוכא שם ענין הגן עדן בדרך הפשוט, והרמב"ם מביא שם (ג, כב) בלשונו הקדוש לידע ולהאמין שהגן עדן נמצא אצלנו, והוא גן עדן התחתון וכו'. וזהו האמת האמיתי שלא מת ח"ו איך ז"ל כי אם חי הוא, ואין זאת רק העתק מקום. ולהמבין והיודע דקות ענינים, כאשר בארתי לך מקודם, יודע ומבין שאדרבא שכעת הוא יותר קרוב ונמצא עמנו עוד יותר מבחייו, שאין שום חוצץ לפניו. וע"ז נצטוינו מכבדו בחייו מכבדו במותו (קידושין ל"א ע"ב), ועוד כאלה. הוא חי! וקרוב ונמצא עמנו תמיד. ובכן עלינו להתבונן בזה תמיד ולזכור אותו, לבל נשכחהו לחשוב שהלך מאתנו ומת הוא, ח"ו!

ובשעה שהולכים על קברי המתים ומבקשים לנשמתן טובה, או שנודרין צדקה לטובת נשמותה, הם מטיבים לו באותו ענין ומתפללים על החיים (ראה סי' ה' אות ה'). ועוד גזר הקב"ה להיות נפשות הצדיקים מצויין על הקברות לטובת ישראל, שיהיו שומעין לתחנונות ותפלות ישראל הבאים להתפלל על הקברות (ראה שם אות יא, וע"ש אות ג' מזהר פרשת ויחי). וכן תקנו חז"ל בעת צרה של עצירת גשמים לצאת לבית הקברות ביום התענית כדי שיבקשו עלינו מתים רחמים, וכן נוהגים לילך לבה"ק בתענית ציבור (ראה סי' ו' אות א', וע"ע סי' ה' אות יד ובהערות שם). וי"א דאנו הולכים לבית הקברות ומתחברים למתים שגם המתים יתחברו לחיים, ועי"ז מרגישים בצער של החיים, ויבקשו רחמים על ישראל, כי המתים ג"כ ישראל, והם אוהבים ישראל (ראה סי' ו' אות ה'). ואיתא עוד בזהר דכשצריך לבני העולם כשהם בצער והולכים לבית הקברות, הנפש הזו מתעוררת והולכת ומשוטטת ומעוררת את הרוח, ואותה רוח מעוררת אצל האבות, ועולה ומעוררת את הנשמה, ואז הקב"ה חס על העולם (ראה סי' ה' אות ג'). ומצינו שהמתים ג"כ מצטערין בצער בניהם ומתפללים עליהם^ד, וכמו"כ מצטערין בצער כל שהיו מכירין אותו וכ"ש בצער של כלל ישראל (ראה סי' ו' אות ה' ובהערות שם, וראה עוד סימן ד' אות ט'), וכל מי שיש לו איזה צער, יבוא אל קברי אבותיו או שאר קרובות, וידע צערו להנפשות (ראה סימן ו' אות ו').

והנה איתא בזהר דאין העולם מתקיים אפילו חצי יום אם לא ע"י תפלת המתים על החיים (ראה סי' ו' אות א'). ועוד איתא בזהר דבלייל ר"ה כל הנפשות משוטטות ומתפללות על דין החיים, ומפני זה נהגו שהולכים ערב ר"ה להתפלל על הקברות (ראה סי' ה' אות ד'). הרי מבואר שיש קשר אמיץ בין המתים ובין החיים, שהמתים צריכים לתפלה ומע"ט של החיים, וגם החיים צריכים בכל עת ובכל שעה לתפלתם של המתים.

הוה אומר 'ובמותם לא נפרדו'.

מה זרעו בחיים אף הוא בחיים

ויש עוד בחינה אחרת שאדם שמת מתקשר ומתקיים בזה העולם, והוא ע"י זרעו, דיושר כרעיה דאביו (עירובין ע"ב). ואין זה רק מבחינת הגוף אלא גם מבחינת הנשמה, שהנשמות יורדות מלמעלה משפחות משפחות^ה (ראה סי' י' אות ג', וע"ע סי' א' אות ה', וע"ע סי' ט' אות ח' בהערה). וזו היא יסוד מצות יבום במי שמת בלא בנים ר"ל, שהקב"ה רוצה שלא יהיה הפסק למקור זה, כי הוא סוד דוגמת הנהר אשר לא יכזבו מימיו, ואין הפסק למקורו. וכן מצינו בחזקיה שאמר לו ישעיה הנביא 'כי מת אתה ולא תחיה', מת בעוה"ז ולא תחיה לעוה"ב, לפי שלא היה לו בן (ראה סי' י"א אות ו'). ובזהר המשילו האדם לנטיעת אילן בזה העולם שהקב"ה רוצה שיתקיים לעולם,

ד. ע"ע מש"כ הג"ר יחזקאל לוינשטיין זצ"ל באור יחזקאל (מכתבים, מכתב שמ"ט) וז"ל, האמת האמיתי כי אביכם ע"ה חי הוא, ואין זאת רק העתק מקום, והוא חושב בעדכם ורוצה בטובתכם, כי טובתכם טובתו הוא.

ה. ומפני זה כשאדם מת הנפש הולכת אצל אבותיו כדאיתא בתנחומא. ולכן נקראת המיתה 'אסיפה' בהיותו נקבץ אל אבותיו המתים (סי' י"ב אות ג' בהערות).

ואם לא הצליחו, ר"ל שאינו מתקיים שמת בלא בנים, עוקר אותם ושותל אותם שיתקיים במקום אחר. וזה ענין יבום שתאסף נשמת אחיו המת בקרב זרעו של היבם (ע"ש אות ג-ח). ובזוהר נדרש הפסוק בקהלת 'ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר המה חיים עדנה', שהקב"ה מתרצה ומשתבח במתים שכבר מתו, דוקא בזה שהם עדיין חיים בעוה"ז ע"י זרעם (ע"ש אות ח').

וראה בגור אריה פרשת ויחי (מט, לג) בביאור דברי הגמרא בתענית (ה' ע"ב) מה זרעו בחיים אף הוא בחיים, כי המציאות וההעדר הם שני דברים שאין להם התייחסות וצירוף, כי זה מציאות וזה העדר, ולפי"ז אם נמצא שני דברים מתיחסים ביחד, א"א לומר שהאחד יתואר במציאות והאחד יתואר בהעדר. וידוע כי האב והבן מתיחסים ביחד, וא"כ ראוי לומר שאם הבן בחיים שגם האב בחיים, ואין לומר כי המיתה מבטל היחוס, כי זה א"א שייבטל היחוס הזה, מאחר שאין בן בלא אב. ומאחר שהבן בחיים ג"כ האב בחיים, ואי אפשר שיהיה רק כך, ע"ש.

וראה עוד בגמרא ב"ב (קט"ז ע"א) דוד שהניח בן כמותו נאמרה בו שכיבה, יואב שלא הניח בן כמותו נאמרה בו מיתה. ובמהרש"א פירש דלכך נאמר בדוד שכיבה כאילו לא מת ולא עבר כלל מן העולם, כיון שהניח בן ממלא מקומו ה"ל כאילו לא מת אלא כשוכב וישן בעלמא. וראה בבבאשית רבה (מט, ד) דכל מי שיש לו בן יגע בתורה, כאילו לא מת. וע"ע ברש"י פרשת וירא (יח, יט) דכל המעמיד בן צדיק כאילו אינו מת (וע"ש בגור אריה).

ומפני זה 'ברא מזכה אבא' (סנהדרין ק"ד ע"א), דזכויות ומצוות שעושה זרעו אחר מיתתו, הוא כפרה לנפשו, ולא זו בלבד שמציל את אביו מדינה של גיהנם ומתיר אותו מן היסורין, אלא אף מכניסו אח"כ לגן עדן ונותנו במחיצת הצדיקים. וכיון דברא כרעיה דאבוה וכשעושה הבן כאילו יעשה האב, מועיל אפילו אם היה אביו רשע בחייו (ראה סי' ה' אות ה' בהערות). וחתנו כבנו לענין זה דגם על זכויות ומצוות שהוא עושה אמרינן ברא מזכה אבא (ראה סי' א' אות י').

הוה אומר 'ובמותם לא נפרדו'.

זרעו ממישיבים כחו

והנה כתב הגר"א שיש ד' חלקים במציאות האדם, הנשמה, והרוח, ונפש והגוף הוא אחד, והד' הוא הקנין, דהיינו ממונו וממשלתו (ראה סי' ח' אות ד', וסי' ט' אות ז'). וכי היכי שמתקיים האדם [ר"ל חלק הנפש רוח ונשמה] בזה העולם ע"י זרעו, כמו כן נתקיים קנינו לעולם ע"י ירושת זרעו. וכ"כ החינוך (מצוה ת) בביאור ענין ירושת ממון, וז"ל משרשי המצוה כדי שידע האדם ויתבונן, כי העולם ביד אדון משגיח על כל בריותיו, וברצונו וחפצו הטוב, זוכה כל אחד ואחד מבני העולם בחלק הנכסים שהוא משיג בעולמו, ומתנתו ברוך הוא מברכת, שתמשך לעולם לאשר יתננה לו, אם לא כי מחטא הקדמוני נקנסה מיתה בעולם, ומפני סלוק גופו אינו בדין להיות הפסק למתנת הא-ל המברכת, אבל תתפשט מאליה בגוף המשתלשל ממנו שזהו בנו

או בתו'. [וע"ש עוד, שזכות היורש קשורה בנכסי מורישו, ובהסתלק כח המוריש מן הנכסים במוותו מיד נופלת עליהם זכות היורש, כענין השתלשלות היצירות שרצה היוצר ברוך הוא זה אחר זה מבלי הפסק. ורבותנו זכרונם לברכה יקראו לזכות החזקה שיש ליורש בנכסי מורישו בלשון משמוש, כלשון אמרם בהרבה מקומות (ב"ב קט"ו ע"ב) נחלה ממשמשת והולכת, כלומר שזכות היורש במוריש כאלו הגופים דבוקים זה בזה, שכל היוצא מן האחד נופל על השני.]

וכן מצינו לענין 'ממשלתו', שאמרו רז"ל במגלה ובזבחים דכשהקב"ה פוסק גדולה לאדם, פוסק לבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות, שנאמר (איוב לו, ז) ויושיבם לנצח ויגבהו. ועוד דרשו בספרי עה"פ 'הוא ובניו בקרב ישראל' (דברים יז, כ) שאם מת המלך בנו עומד תחתיו, ואין לי אלא זה בלבד, מנין לכל פרנסי ישראל שבניהם עומדים תחתיהם, ת"ל הוא ובניו בקרב ישראל, כל שהוא 'בקרב ישראל' בנו עומד תחתיו (ראה סי' ח' אות ב'). וכי הכי שיש ירושה על כחו של שררות כגון כתר מלכות, כמו כן יש ירושה על כחו הרוחני כגון כתר כהונה, כדדרשינן בספרא (בפרשת צו) מבניו יעשה אותה, מלמד שיהא הבן קודם לכל שבעולם (ראה סי' ח' אות א', וע"ע סי' ט' אות ג' ובהערה שם, וע"ש עוד אות ח'). והמשפט הזה אמת בכל כחות הרוחניים של האדם ולא רק בעניני שררה וגדולה, דכיון שהבן מקושר בשורש נשמתו עם נפש האב, אפשר לו להשיג ולקיים כוחותיו הרוחניים (ראה סי' א' אות א-ב ואות יא).

ואמרנו בתוספתא דשקלים ג' גזברים וכו' שבעה אמרכלים וכו', מי שיש לו בן ואח, בן קודם לאח, אח ובנו, אח קודם, כל הקודם בנחלה קודם בשררה. ומבואר דכל היורשים שייכים בירושת כחו, אלא שהקרוב קרוב קודם (ראה סי' ח' אות ב'). וכן מצינו לענין כוחותיו הרוחניים, דכל הז' קרובים אפשר להם להתחבר עם קרובם המת ולהשיג כוחותיו (ראה סי' א'). וטעמא דמילתא, מפני שהז' קרובים הם עצם אחד ומקושרים בשורש נשמתם, וכבר נתבאר לעיל שהנשמות יורדות מלמעלה משפחות משפחות (ראה סי' י' אות א-ג). וכן נראה דשייך ענין זה בחבורה שנתחברו יחד חיבור חזק באהבה, אף שאינם קרובים, כי נפשותם נאחדים בטבעם (ראה סי' י' אות ד').

וגם על זה אפשר לומר 'ובמותם לא נפרדו'.

אבא מדי זצ"ל

אבי מורי זצ"ל היה נעים הליכות ואדם רגוע. בכל עניניו היה נוהג בשלוות הנפש ובנעימות, התמדתו בתורה, דביקותו בבוראו, עבודתו בתפלה והנהגתו עם הבריות - הכל היה בנעימות.

ו. וע"ש עוד, שאם הוא בעונו ימות ובנים לא יהיו לו, ראוייה ברכת השם שתשוב אל הקרוב אליו, כי זאת הברכה שזכה בה זה; או זכותו גרמה לו, או זכות אבותיו, או עם הקרובים לו יותר למד כשרון המעשה שזכה עמו לנכסים, ולכן בהסתלק הוא וזרעו מהן בחטא, ראויים הקרובים שסיעו אותו לזכות, להיות קודמין בהם לכל אדם.

נוהר היה בדיבורו, לשונו צח ונקי, אף פעם לא הגביה קולו, וגם בלימוד עם החברותות לא דיבר קשות, לקיים מה שנאמר דרכיה דרכי נועם. וכן שמענו מאדם גדול שלמד אתו כשהיה אברך בלייקוואד, ש"מעולם לא שמע מפיו סברה עקומה, ומטבעו של אדם כזה שאינו סובל דברים הרחוקים מן האמת, ולפעמים אף דמו נרתח בקרבו כשחבירו מתעקש בסברתו האיננו ישרה, אבל דרכו של אבי מורי זצ"ל היה למופת, הוא דיבר בעדינות, ובעונה גדולה הציע על דברי חביריו קושיא או סברא בדרך 'אולי' עד שהכירו את העקמימיות בדבר."

ועליו ועל כיוצא בו אנו מקוננים 'הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו'.

תבורך אשת חיל עטרת בעלה, אמי מורתי מרת חנה שתחי', אשר מסרה נפשה ללא גבול, פשוטו כמשמעו, שנסעה למרחקים לארץ מדבר ושוממה, רחוק מבני משפחתה וקרובותיה, למען הרבצת התורה של בעלה - אבינו זצ"ל, תמיד היה אומר שכל הצלחתם בגידול בני המשפחה הוא בעיקר בזכות מסירות נפשה בדבר זה. עוד היה רגיל להביע הכרת הטוב על שלקחה על עצמה כל השתדלות הבית שלא להפריעו מלימודו. זכותו תגן עליה ויתן ה' לה מפרי ידיה שתראה נחת מצאצאיה בטוב ובנעימים מתוך בריאות איתנה ונהורא מעליא לאורך ימים ושנים, וימלאו משאלות ליבה לטובה ולברכה.

ברכה ותודה לכבוד מורי חמי מרביץ תורה וירא"ש הרה"ג מוהר"ר אברהם דוב מרדכי ויסבורד שליט"א מנהל רוחני במתיבתא רבתי 'נר ישראל' דבאלטימור, ומצבת זכרון לנוות ביתו חמותי הרבנית מרת אביבה ז"ל בת מורנו ורבנו הגאון הגדול הר"ר שמואל יעקב וינברג זצ"ל ראש ישיבת נר ישראל, אשר הרבה השתדלו בעבורי ובעד כל משפחתי. יזכה הקב"ה לישב על התורה ועל העבודה מתוך מנוחה והרחבת הדעת ונחת מכל יוצ"ח.

מנשים באוהל תבורך רעיתי היקרה מרת פיגא מרים שתחי' אשר בגדלות נפש ובמסירות לב נדירה, מקדישה את כל חייה לעליתנו הרוחנית, ומנהלת את ביתנו בחכמתה ויראתה הזכה, יה"ר שנוכה לראות נחת מכל צאצאינו היקרים ושנוכה לגדלם בדרך התורה והיראה, ויקויים בנו המקרא "נחלת ה' בנים שכר פרי הבטן".

ברכה מיוחדת לחברי היקרים ידידים נאמנים אשר נדבה רוחם לשאת בעול בהוצאת עריכת והדפסת הספר, ובנדבת לבם בעין יפה ונפש חפצה נתאפשר לנו הוצאת הספר. ממקור הברכות יתברכו כולם, ועל ראשם שמחת עולם, חיים ארוכים ומתוקנים, דשנים ורעננים, יהי נועם ה' עליהם, יצלחו בכל מעשה ידיהם, יזכו לרוות נחת מכל יוצאי חלציהם, לגדלם לתורה וליר"ש מתוך עונג ורב נחת, שובע שמחות ישועות והצלחות אכיה"ר.

ואני תפלה שיתקבלו דברי בבי מדרשא ויצילני משגיאות, ושימצאו בהם תועלת. ויזכנו לראות מהרה בתפארת עוזו כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ וכל הרשעה כעשן תכלה, לתקן עולם במלכות ש-די, ויקבלו כולם את עול מלכותו, ואז יקיצו וירננו שוכני עפר, במהרה בימנו אמן כיה"ר.

הכו"ח בתודה והודאה כ"ח שבט ה'תשפ"ג

יעקב עקיבא סופר

באאמו"ר הר"ר נחמן מאיר הלוי זצ"ל

באלטימאר